

МАЇК
ЦОГАНСЕН
Повісті

2-ге видання, виправлене

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2024

ПРИГОДИ МАК-ЛЕЙСТОНА, ГАРРІ РУПЕРТА ТА ІНШИХ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Віллі Вецеліус (Willy Wetzelius) — псевдонім Антона Райнке, що народився р. 1893 в німецьких колоністів у Запоріжжі (на Хортиці). Речі свої, написані в легкому жанрі авантурних романів, він зачитував на вечірках у колонії. Цей його роман перекладений нами з рукопису, що дістався до Видавництва після смерти самого Антона Райнке.

Для того, щоби можна було його надрукувати, довелося змінити й зм'ягчити деякі місця його книги, написаної трошки вільно, — бо вона не призначалася до друку. Окрім того, довелося скоротити деякі вставні епізоди (напр., історію Камілли), бо роман справляв вражіння не зовсім закінченого й ці епізоди мали занадто малий зв'язок з ходом дії.

Антон Райнке не повернувся з Німеччини, куди він поїхав з Представництвом. Його застрелив німецький офіцер у випадковій сутичці, що Райнке мав з двома фашистами. Тому, хто пише ці рядки, довелося, перекладаючи, дописувати останню главу — початок її (історію Лейнів) написав сам Вецеліус. Без ніяких змін у стилі Вецеліуса зоставлений III розд.

В особі Дюваля Вецеліус дав деякі риси свого характеру. “Der Mensch ist der machtigste!” було улюбленим прислів'ям Вецеліуса.

М. К.

Розділ 1
ДАМА В ЧОРНОМУ

Африканська пантера. Політ на аероплані. Міс Древінс — економка. Згадка про баладу Е. По «Еннебель Лі». Голод у Росії й на Україні. Бухгалтерів на лець. Бетсі, Мод і Дженні. Дама в чорному. Доктор Ріс. Транспорт «Вікторія». Чоловік з птицею. Гаррі Руперт. Знов міс Древінс — економка. Вибух на морі. Сигарета на водорості. Що подумав би альбатрос, коли б умів курити.

Рівно за хвилину по тому, як пальчик з виплеканими пазурями, що не тільки ніколи не торкався варстату, а й не пришив своїй власниці ні одного гудзика (...) ¹, двері спальні тихо розчинилися й у кімнату легеньким стрибком впурхнула пантера.

Зелені очі молодого, ще не зовсім ізформованого звіря зустрілись із сонними очима дівчини.

Вона вистрибнула з ліжка й, розпалена сном, почала вовтузитися й бавитись з своєю улюбленицею, що більше була б підходила до хащів центральної Африки, ніж до комфортабельної кімнати доньки м-ра Мак-Лейстона.

В Південній Америці є ягуари, та було віддано кілька сот тисяч пудів хліба, щоби дістати справжню африканську пантеру.

Що таке прозаїчний хліб — адже голод не в Америці, а в Радянській Росії. В Америці долари, долари в містера Мак-Лейстона — в Мак-Лейстона є єдина дочка, отже, в дочки м-ра Мак-Лейстона долари.

Тим часом дочці м-ра Мак-Лейстона набридло бавитись з Еннебель, як вона взивала свою іграшку за баладою Е. По, й, швиденько підбігши до письменного стола,

¹ Пропуск в оригіналі. — Упоряд.

вона написала швидкою недбалою рукою: «Доброго ранку, папа! Пришли мені сьогодні Herald».

Потому вона пришила свій телеграм до нашійнику Еннебель і, доручивши її прислузі, почала ждати відповіді, роздивляючись у люстру через усю стіну своє личко, оточене пасмами золотавого волосся... Спочатку далі було написано: наївний аромат 18-літньої не зовсім розквітлої істоти світився в кожній жилці цієї молоді... і т. і.

Але, розміркувавши добре, автор вирішив цього не писати, а запропонувати читачеві самому уявити собі гарненьку 18-літню дівчину, виплекану за всіма правилами мистецтва, зразкове звірятко, без єдиної хиби, що його виховати коштує тисяч людських туберкульозів, тисяч рахітичних дітей... словом сказати, дуже багато доларів. Допіру сказано, що звірятко було без єдиної хиби.

Та це не зовсім точно.

У вихованої міліярдерової дочки була одна хиба — вона звикла читати газети.

Бувають такі випадки в історії, коли навіть крізь грубезну шкіру буржуазного лаку продирається в газеті щось зовсім не передбачене й дуже незручне.

Це було вчора. Міс Древінс, головна керовниця палацу м-ра Лейстона на Avenue, була кисла й нудна, на вираз Едіт, мов старий оселедець; щоби її трохи розсердити, Едіт узяла вечірне число газети «Herald» і почала читати, навмисне роблячи неправильні наголоси й читаючи слова на зразок вимови нью-йоркських пацанів: «New-York, число, місяць. Чутки про жажливу голоднечу в Росії справджуються. Голод нечуваний ще досі винищує цілі місцевості. Голодні жінки їдять своїх дітей. Випадки людоїдства зареєстровано...».

Раптом вона прочитала щось, що примусило її мовчально покинути газету й почервоніти від зусилля не виявити почуття жаху, що її охопило.

Сьогодні, сидючи на килимі перед люстрою, Едіт так замислилась, що навіть скрикнула від несподіванки, коли Еннебель, низько несучи важку голову, торкнула Едіт своїм великим котячим носом.

Зненацька обличчя Едіт зблідло од гніву; замість очікуваної газети на нашійникові пантери була записка, на якій було написано: «Моя маленька фея не повинна бентежити своєї голівки тим, що примушує її замислюватись. Мак».

Цього ранку Едіт сердилася на своїх покоївок і, купуючись, навіть шпурнула в одну з них губкою. Губка, на щастя, влучила тій просто в обличчя, й бризки від ароматної води допомогли їй сховати сльози, що виступили на зачервонілих очах.

Едіт не пішла снідати з батьком, а під час прогулянки в авто різко спинила його перед кіоском із газетами. Обмінявши кілька монет на стос часописів, Едіт ніби заспокоїлася, бо почувала, що задовольнила свою примху. Вона вважала це за примху, бо м-р Лейстон узивав капризами всі її бажання.

Втім, щодо цього я би погодився з м-ром Лейстоном. У міліярдерової дочки співчуття до голодних — це дійсно каприз, садистична розвага. Протягом цілого тижня Едіт вбирала в себе газетні відомості, добуваючи їх то під час поїздки на авто, то підкупаючи прислугу. Жахливий голод, що, не шкодуючи фарб, малювали американські газети, притягав молоду дівчину, як метелика на вогонь.

Вона не могла відірватись від цього нового непереживаного почування, схожого на гіпноз, яке спричиняли в ній оповідання про цар-голод.

За три дні до фатального дня, м-р Лейстон це добре пам'ятав, вони, сидючи поруч у кабінці аероплана, спостерігали розстелені далеко вниз шахмати різнокольорових піль. Нью-Йорк потому сховався в фіолетово-жов-

тому тумані, й синя смуга океанова ласкаво вабила до себе виховану на сантиментальних віршах дівчину. Зненацька Едіт (м-р Лейстон пам'ятав це також добре) повернулася до нього й спитала: «Папа, а чого це в Росії голод?» М-р Лейстон трошки здивувався. — «Голод... Голод в Росії наробили більшовики, вони забрали в селян хліб».

«А чого в одній газеті я читала, що якби європейські держави не піддержували війни серед Росії, то такого голоду не було б».

«Я бачу, ти забагато читаєш», — сердито сказав Мак-Лейстон і замовк.

Як він шкодував про це згодом!

«Значить, нема чого їм допомагати?» — сказала Едіт.

«Я постачаю для АРА — тисячі банок з жиром, — сказав Лейстон. — Ми повинні допомагати навіть язичникові й митареві, сказав господь наш Ісус Христос».

Лейстон змовк і зручніше сів у кріслі, так що його тіло розпливалось над поручні, над спинку, над усе крісло.

Виявлялося, що постачати продукти для АРА дуже вигідна справа. Вона давала не менш як 35 відсотків чистого прибутку. Весь попсований товар ішов туди. Голодний не свиня — все з'їсть.

Крім того, все правління АРА було в руках у благодійника людства, короля хемічної промисловости м-ра Мак-Лейстона. А поза всім цим це дуже непогано виглядало — допомога голодним жертвам більшовизму...

«Он «Вікторія»», — перебив його думки механік, указуючи на північ-схід.

«Де?» — схопилася Едіт.

«Аж ось біла цятка праворуч від статуї Свободи. На рейді».

Едіт уп'ялася очима в білу цятку; «Вікторія» — це був арій-ський транспорт до Росії. З ним мав їхати, окрім штату шпівнів з міністерства справ закордонних, секре-

тар хемічного тресту д-р хемії Джим Ріпс, найближчий помішник Лейстонів.

В уяві Лейстонові повстав баланс головної книги хемічного тресту. В головного бухгалтера був голомозий вигнутий палець. Коли він іскінчив свої пояснення й указав їм на графу «чистий прибуток», то під цифрою залишився темний пітний слід. «Чи є в його жінка?» — подумав Лейстон і вийшов з Едіт з кабінки.

Бетсі, Дженні і Мод служили на органо-хемічній фабриці хемічного тресту.

Сьогодні, йдучи з роботи, вони всі троє стали перед плакатом:

- American Relief Administration (ARA)*
Купуй квиток в кіно «HYPPODROME»
- 1. Голодні йдуть.*
 - 2. Вимерле село й трупи голодних.*
 - 3. Мати, що їсть свою дитину.*
 - 4. Божевільний од голоду.*

— Треба піти ввечері, — сказала Дженні.

Вони почали підраховувати гроші. Є ще й п'ять пенсів лишку.

Всі троє пішли до Мод: їй треба було щось справити в одежі.

Треба було затягти ниткою дірочки на панчохах. Дірочок було багато — довелося замазати деякі цятки чорним. Нема рації все зашивати, однаково все розлізеться, коли почнеш прати.

В кіно їх трохи розчарували. Треба було скидати пальто в роздягальні.

А залишати ще пенси в бородатого камердинера — це було вже занадто.

Бетсі і Дженні намовляли Мод піти все-таки подивитись. Та вона прекрасно знала, що треба зробити. Вона

байдужим голосом запропонувала свого квитка якомусь клеркові, що стояв у черзі.

Той закліпав білявими віями й був, здається мені, дуже задоволений з того, що може побачити страхіття ХХ віку, не стоявши в черзі. Бетсі й Дженні роздяглись, мов леді, в вестибюлі, а Мод пішла додому.

Коло плакату стояв якийсь чоловік і роздивлявся малюнки.

Коли Мод ізрівнялася з ним, вона його пізнала. Це був немолодий уже робітник, що недавно поступив до фабрики.

— Знаєте, я не пішла сьогодні, — сказала Мод.

— І то добре зробили, — сказав старий. — Вони хочуть нагодувати голодних за кошт наших копійок. На цих копійках Лейстон заробить мільйони. Найдеться досить дурних і без вас.

«Уже знайшлися», — подумала Мод і попростувала до-дому.

За півгодини вона вже сиділа на ліжку й розглядала свої цятковані чорнилом ноги. Боліло в грудях і хотілося спати.

«Добре, що так вийшло», — подумала Мод, і, накрившись пальтом, пробувала заснути. Боліло в грудях і не давало заснути...

Молода жінка в чорному костюмі, загорнута в чорний кrep настільки, що не можна було пізнати її лиця, з рухами, в яких почувалась збалувана життям натура, одшукувала будинок № 34 в одній з фешенебельних вулиць Нью-Йорку. Нарешті вона спинилась на мить перед табличкою, на якій було написано 34.

На передній двері прибито другу табличку:

Д-р Дж. Ріс.

Секретар правління хемічного тресту.

Вдома від... до...

Вона рішуче надала кнопку.

У відповідь на цей рух з-поза ріжку котеджа викотився фіолетовий шматок, що був очевидячки колись білісіньким шпіцом, і взявся гавкати мов скажений.

Дама в чорному чекала терпеливо далі.

Здавалося, що в котеджі жили глухі або мертві.

Щось клацнуло, наче стукнули чийсь залізні зуби, й фіртка саду поволі одійшла, а слідом за нею перед здивованими очима чорної дами тихенько одсунулися важкі двері котеджа.

Собака зник у фіртці, а незнакомка пішла довгим коридором без вікон, освітленим сильною електричною лампою.

Далі холодний передпокій, просякнутий пахощами хемічної лабораторії, й нарешті таємнича одвідувачка опинилася в просторій кімнаті, що вражала своєю обстановкою. Ця кімната здавалася якимось складом якнайріжнотоманітніших річей, нагадувала авкціонний зал, де позношували рештки розкоши збіднілі аристократи й погорілі буржуа.

Не видко було хазяйської руки, що ніби придає життя обстановці.

Усе було вкрито грубим шаром пилу.

Та незнакомка не встигла одняти свого пальця від якоїсь вати, що на ній од цього дотику залишилась еліптична цятка, як у кімнату увійшов господар котеджу, д-р хемії Джим Ріпс.

— М-р Джим Ріпс?

— Цілком слушно, міледі. Чим я можу бути вам корисним?

— Поклянїться мені, Джиме Ріпсе, що ніколи й нікому ви не скажете моєї таємниці.

Ріпс намагався розгледіти риси обличчя незнакомки, старанно сховані серпанком, і скоріше відчув, ніж побачив, що лице її набрало строгого й рішучого виразу.

Погляд його перейшов па прекрасно виплекану молоду фігуру.

Думки калейдоскопом завертілися в його голові. Він мовчки вклонився.

— Ви знаєте, що транспорт АРА за два дні одпливає до Росії.

— О, інакше я не був би їхав на ньому сам з доручення тресту.

— В мене немає грошей. Ось єдине, що мені зосталось, — сказала незнакомка, граційно простягаючи йому окраець серпанкового шарфу.

— Але як я можу стати вам у пригоді?

— В мене є чоловік. Втім, може слухніше було б сказати: в мене був чоловік. Він поїхав до Європи, й ось уже одинадцять місяців, як я не маю од нього звісток і не маю про нього ніяких відомостей... М-р Ріпс, невже ж ви не зрозумієте, що цього досить для того, щоби примусити нещасну жінку просити, благати вас... — вона простягла до його руки.

Д-р хемії Джим Ріпс дуже хотів сказати, що немає для чого їхати так далеко, щоби знайти собі чоловіка — що, приміром, він сам...

Але в тоні й усій постаті незнакомки було щось таке, що не дозволяло сподіватись на успіх від такої пропозиції. У Ріпса майнув у голові зарідок пляну...

Тоном, в якому відчувалося скоріше наказ, ніж прохання, сувора й гарна, мов древнегрецька римлянка, вона сказала, мало не пошепки:

— Ви повинні мене взяти з собою, Джиме Ріпсе.

Чути було, як такав годинник у жилетній кишені д-ра хемії.

Нарешті д-р сказав:

— Але куди він поїхав?

— До Росії.

— Як він міг залишити вас саму?

— Його закликала повинність.

— Вибачте — я вас не розумію.

— Він покинув мене, щоб стати в лави армії, що мала відновити законний порядок у його рідній країні. Він поступив до Білої армії.

Ріпс поспішив стиснути незнакомці руку. Раптом він засуетився.

— Ах я старий осел! Що ж ви стоїте? Сідайте, ради Бога.

Й він присунув їй крісло.

— Я повинна бути в Росії, — сказала вона, сівши. — Це рація мого існування.

Ріпс уважав, що це з його точки зору зовсім не була рацією її існування. Щодо цього, авторові доведеться, мабуть, з ним ізгодитись. Але Ріпс не посмів висловити вголос свої погляди на рацію існування незнакомки.

— Як ваше ім'я? — спитав він.

— Марта Лорен, — одповіла незнакомка.

Вирішено, що m-me Марта Лорен поїде з транспортом, яко сестра-жалібниця.

Окрім того, вона попередила m-ра Ріпса, що аж до прибуття їхнього до Англії сидітиме в каюті.

Їй треба сховати від їзд від деяких близьких людей — з мотивів, що Ріпс напевне ухвалив би, якби він їх знав.

M-р Ріпс мовчки ухвалив ці мотиви, хоча й не знав їх.

— На все добре, — сказала незнакомка. Ріпс проводив її до дверей, копнув ногою фіолетового шпиця, що спробував був загавкати, так, що той одлетів і вдарився об стінку, й закрив за незнакомою двері.

Потім він повернувся назад, але не сідав.

Розставивши ноги, він стояв посеред кімнати й посміхався до якоїсь думки, що захоплювала йому увагу. На лиці його, з яскраво виявленими слідами венеричної хвороби, з'явився раптом якийсь солоденький вираз...

ЗМІСТ

ПРИГОДИ МАК-ЛЕЙСТОНА, ГАРРІ РУПЕРТА ТА ІНШИХ	3
ПЕРЕДНЄ СЛОВО.	3
Розділ 1. ДАМА В ЧОРНОМУ	4
Розділ 2. КАФЕ СИНЬОЇ МАВПИ	22
Розділ 3. МАКЕКЕМБЕ-ЛА-МОТУ-МА-МЕ	41
Розділ 4. КАВАЛЕРГАРДСЬКОГО ПОЛКУ РОТМІСТР	66
Розділ 5. ПРОБЛЕМА ПРОТЕЇНІВ	83
Розділ 6. КОРОЛЬ У КОЛОДКАХ	100
Розділ 7. МАВП'ЯЧА РУКА	118
Розділ 8. АМЕРИКАНЕЦЬ НА УКРАЇНІ	136
Розділ 9. НОВИЙ СПОСІБ ЛІТАТИ	152
Розділ 10. ЛЕЙН МОЛОДШИЙ І ЛЕЙН СТАРШИЙ	169
ПОДОРОЖ УЧЕНОГО ДОКТОРА ЛЕОНАРДО І ЙОГО МАЙБУТНЬОЇ КОХАНКИ ПРЕКРАСНОЇ АЛЬЧЕСТИ У СЛОБОЖАНСЬКУ ШВАЙЦАРЮ . .	183
ПРОЛОГ	184
КНИГА ПЕРША	214
КНИГА ДРУГА	235
КНИГА ТРЕТЯ	275
ПІСЛЯСЛОВО	314
ПРИМІТКИ	316